

SOSYOLOGCA

OCAK-HAZİRAN 2013

CİLT:3 SAYI: 5

ISSN: 2146-5207

KÜRE - MUHAFAZAKÂR FARKLILAŞMA VE UYUM: İSTOÇ TİCARET MERKEZİ SİTESİ VE CAMİLERİ

Hülya Biçer

Özet: Bu çalışmada küreselleşme ile İslamcılık arasındaki ilişkiyi ele alacağız. Konuyla ilgili görüşlerimizi İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi ve camileri üzerinden sınyacağız. İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi ve camileri, 1980 sonrasında gündeme gelen küreselleşmenin piyasa ilişkileri ve dine olan etkilerini tartışmaya imkân veren bir örnektir. Dünyada yükselen ABD eksenli küreselleşme eğilimleri modern-muhafazakârlık yerine yeni bir muhafazakârlık biçiminin, küre-muhafazakârlaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde modern ulus-devlet yapısı ve kimliği tartışılırken küresel egemen ilişkilerin ve denetimin kaynağı şehirler olarak öne çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küre-muhafazakar farklılaşma, uyum, cami, İslamcılık, küreselleşme.

THE SPHERE - CONSERVATIVE DIFFERANTION AND HARMONY: İSTOÇ TRADE CENTER SITE AND MOSQUES

Hülya Biçer

Abstract: In this study, we will discuss the relationship between globalization and Islamism. We will test our views on the subject through the ISTOC Trade Center Site and mosques. İSTOÇ Trade Center Site and mosques are an example that allows discussion of the effects of globalization, which came to the fore after 1980, on market relations and religion. The rising US-oriented globalization trends in the world have led to the emergence of a new form of conservatism, global-conservatization, instead of modern-conservatism. In this period, while the modern nation-state structure and identity were discussed, cities came to the fore as the source of global sovereign relations and control.

Keywords: Sphere-conservative differentiation, harmony, mosque, Islamism, globalization.

KÜRE - MUHAFAZAKÂR FARKLILAŞMA VE UYUM: İSTOÇ TİCARET MERKEZİ SİTESİ VE CAMİLERİ

Hülya Biçer

Daha önceki çalışmalarımızda gelenek-modern çelişmesini, postmodern kimlik/kimlik dayatmasını ve Türkiye'deki toplumsal değişimin yönünü cami mimarisi örnekleri üzerinden tartışma imkânı bulduk.¹ Tartışmayı kimlik, toplumsal değişim, din ve mimari ekseninden yürütüyoruz. Bu çalışmada küreselleşme ile İslamcılık arasındaki ilişkiyi ele alacağız. Konuyla ilgili görüşlerimizi İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi ve camileri üzerinden sınavacağız. İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi ve camileri, 1980 sonrasında gündeme gelen küreselleşmenin piyasa ilişkileri ve dine olan etkilerini tartışmaya imkân veren bir örnektir. Dünyada yükselen ABD eksenli küreselleşme eğilimleri modern-muhafazakârlık yerine yeni bir muhafazakârlık biçiminin, küre-muhafazakârlaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.² Bu dönemde modern ulus-devlet yapısı ve kimliği tartışılırken küresel egemen ilişkilerin ve denetimin kaynağı şehirler olarak öne çıkmıştır. İstanbul'da ortaya çıkan yeni değişimleri, (Altın Boynuz Köprüsü'nden, Çamlıca Camii'ne, Taksim Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi / yayalaştırılmasından yeni kapalı site anlayışına, Suriçi'nin boşaltılıp insansız-turistik hale getirilmesinden yeni sanayi-ticaret sitelerine taşınma girişimlerine kadar pek çok değişimi) küreselleşmenin dayanakları ve özellikleri çerçevesinde ele alabiliriz. Bu yönde ortaya çıkan değişimlerin gerçekte ABD eksenli küre-muhafazakârlaşmanın pekiştirilmesi olduğunu, İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi ve camileri örneği üzerinden tartışmak mümkündür.

Sovyetler Birliği'nin tasfiye edildiği 1980 sonrası süreçte Türkiye'de toplumsal değişimin yönü farklılaşmıştır. Ülke dışından gelen etkilerle farklı bir mecraya sürüklenen Türkiye, 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra yeni toplumsal, siyasi ve ekonomik dönüşüm içerisine girmiştir. Neoliberal politikaların uygulanmaya başladığı bu dönem özelleşmelerin ve serbest piyasa ekonomisi ilkelerinin be-

¹ Önceki tartışmalar için bkz. *Sosyologca* 1., 2., 3. ve 4. sayılardaki çalışmalarımız.

² Küre-muhafazakârlaşma kavramı ve bu kavramın dayanaklarını, *Sosyologca*'nın bu sayısında gündeme getiren Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan'dan alıyoruz.

nimsenmeye başlandığı yıllara tekabül etmektedir. ABD üzerinden tüm dünyaya olduğu gibi Türkiye'ye de yayılmaya başlayan serbest piyasa esasına dayalı neo-liberal iktisat politikaları, bu dönemden sonra tüm dünya için geçerli olacak küresel dünya düzeninin Türkiye'ye nüfuz etmesini sağlamıştır. Zaman içerisinde yeni iktisat politikalarıyla etki alanını genişleten küreselleşme, toplumların sadece üretim biçimlerini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda tüketim biçimlerini de belirlemeye talip olmuştur. Dünyada ilk kez telaffuz edilmeye başlanan “küresel şehir”ler bu yeni ilişkilerin dayanağıdır. Sosyolog Saskia Sassen'in kavramsallaştırdığı küresel şehirler, şehirdeki iş aktivitesi, insan sermayesi, bilgi değiş tokuşu, kültürel deneyimler, siyasal yükümlülükler ölçütleri ile alakalıdır.³ İlk küresel şehirler New York, Londra, Tokyo olarak tanıtılırken küreselleşmenin mutlaklaşmasıyla diğer ülkelerde de şehirler belli bir yönde değişime zorlanmıştır. Günümüzde şehrin yeni rolünü açıklamak için üç süreçten bahsedilmektedir. İlki şehrin merkezindeki gecekondu, “bozuk” yapıların yeniden dönüştürülmesi, bu alanların değerlendirilerek “mutenalaştırılması”dır. İkincisi eski üretim biçimlerini temsil eden çalışma ve sanayi alanlarının yerine sanat ve serbest yenilenme programları geliştirilerek şehre finansal, idari hizmet ve kültür turizmi yatırımlarını arttırmaktır. Üçüncü süreç ise küresel düzeyde doğrudan katılımcılığa önem vermek ve bir dizi ortaklık oluşturmanın gerekli hale gelmesidir.⁴ Batı'daki küresel şehirleri anlatan bu süreçlere yenilerini eklemek ve İstanbul'a yansımalarını gözlemlemek mümkündür. Kentsel dönüşüm/yenileme projeleri, eski sanayi alanları ve tarihi sahaların müze, sergi alanı, eğitim veya kültür-sanat merkezi biçiminde yeniden işlevlendirilmesi, şehirde kurulan gökdelen, iş kuleleri ile şehrin büyük finans ve iş merkezi haline getirilmeye çalışılması, oteller, stadyumlar gibi turist çekecek yatırımlara yönelerek turizm-hizmet sektörünün geliştirilmesi, dernek, vakıf, sivil-mesleki birlikler vs. gibi sivil toplum kuruluşlarının oluşturulması yeni ilişkilerin şehirlerdeki yansımalarıdır. Tüm bu yenilikler küreselleşen veya küreselleşmekte olan şehirlerin temel özelliklerini oluşturmaktadır.

Küresel şehirlerin ortaya çıkışının temelinde bazı gelişmeler yatmaktadır. Modern dönemde yüceltilen sanayi şehirleri ve bu yönde öne çıkan ideal ilişki biçimi ve toplum örneği, postmodern dönemde ağırlığını kaybetmiştir. “Sanayisizleşme” sanayileşmenin ilk ve başarılı örnek ülkesi İngiltere’de 1970’lerin sonu, 1980’lerin başında pek çok şehir ve kasabada gerçekleşmiştir. Bu durum hem bazı teknoloji türleri, buhar makineleri, maden eritme ocakları, kömür madenlerinin eski öne-

³ (Çevrimiçi) *The Urban Elite: The A.T. Kearney Global Cities Index 2010*, <http://www.atkearney.com/documents/10192/efd4176a-09dd-4ed4-b030-9d94ecc17e8b>, p. 2, 17.10.2012.

⁴ Gökçe Kaçmaz, “Küreyerelleşme ve Şehir Tartışmaları: İstanbul Örneği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, 2010, s. 44'ten nakl.; Derek Wynne, Justin O'Connor, “Consumption and the Postmodern City,” *Urban Studies*, Vol. 35, No: 5-6, 1998, p. 842.

mini yitirerek geri plana atılmasına, hem de bu teknolojiler etrafında oluşan toplumsal yaşam üzerinde büyük bir değişime neden olmuştur.⁵ Yeni dönemde gelişen teknolojiyle birlikte düşük maliyetlerle yüksek verimli üretim gerçekleştirilebilmektedir. Böylece üretim yerine pazarlama dolayısıyla hizmet sektörü daha önemli hale gelmiştir.⁶ Modernizmin keskin ve net tavrı yerine postmodernizmin değişken, pek çok durumu içeren anlayışı mekânlara gerçek anlamından farklı boyutlar kazandırmıştır. Zamanın ve mekânın anlamının değişmesinin, toplumsal ve kültürel alanda zenginleşme ve muğlaklaşmayı aynı anda getirdiği belirtilmektedir.⁷ Bu aşamada eski üretim sahaları, tarihi yönetim merkezleri ve yeni alanlar, küresel mekân algısına uygun biçimde yeniden konumlandırılmıştır. İlk küresel şehirler ve bugün küresel şehirler olarak tanıtılan yerler arasında üretim ilişkilerinin ötesinde mevcut dünya düzeninin denetim ve kontrolünü sağlayan eski yönetim merkezleri bulunmaktadır. Bu şehirlerdeki üretim sahalarının yanında tarihi alanlar da yeni mekân algısına uygun olarak biçimlendirilmektedir. Modern dönemden kalan metruk yapılar, tarihi alanlar veya yeni iskana açılan sahalar eğitimsel, kültürel, turistik kullanımlara uygun olarak dönüştürülmüştür. Endüstri mirası satılan şeyin parçası⁸, mekânlar pazarlanan ve yeni biçime dönüştürülen şehir sahaları haline gelmiştir. Böylece “*miras endüstrisi*” ve “*kültür endüstrisi*” ortaya çıkmıştır. Dünyadaki üretim biçimlerinin, şehrin rolünün değişmesi ve sanayi şehirlerinin yeniden dönüştürülmesine uygun olarak Türkiye’de de 1980’lerde ve 1990’larda siyasi, iktisadi ve toplumsal politikalar doğrultusunda sanayi merkezleri kısmen / tamamen kapatılmış veya başka biçimlere sokulmuştur. Söz gelişi 1980’lerde Beykoz’daki Deri ve Kundura Fabrikası’nın ham deri işleme ünitesi, İstinye Tersanesi, Bakırköy Bez Fabrikası, Cibali Tütün Fabrikası gibi devlet fabrikaları mühürlenmiştir.⁹ Daha sonra Cibali Tütün Fabrikası Kadir Has Üniversitesi’ne, bir tekstil deposu Bahçeşehir Üniversitesi’ne, eski bir elektrik santrali ise Bilgi Üniversitesi tarafından restore edilip “*santralistanbul*” adında görsel sanatlar ve eğitim merkezine dönüştürülerek yeni işlevler kazanmıştır.¹⁰ Bu değişimi üre-

⁵ John Urry, *Mekânları Tüketmek*, Çev. Rahmi G. Ögdül, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 212.

⁶ Gökçe Kaçmaz, a.g.e., s. 154.

⁷ Ömer Aytaç, “Moderniteden Postmoderniteye Değişen Mekân Anlayışları”, *Sosyoloji Yıllığı 15: Sosyoloji ve Coğrafya*, Ed. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 2006, s. 912.

⁸ John Urry, a.g.e., s. 219.

⁹ Gül Köksal, “Endüstri Mirasının Çok Boyutlu Anlamı Üzerinden İstanbul’un Endüstri Mirası ve Geleceği”, *Ex-Change İstanbul-Marseille: Endüstri Mirasını Görünür ve Anlaşılır Kılmak=Industrial Architectural Heritage Developing Awareness and Visibility*, ÇEKÜL Vakfı, t.y., s. 70.

¹⁰ Levent Soysal, “Kentın Geleceği / Gelecekleri: Yeni Yüzyıla Uyumlu İstanbul”, *İstanbul Nereye?: Küresel Kent, Kültür, Avrupa*, Haz. Deniz Göktürk v.d., İstanbul, Metis Yayınları, 2011, s. 394-395.

tim-sanayi ile sınırlamadan şehrin tarihi alanlarında da görmek mümkündür. Bu durum yeni dünya düzeninin ulus-devlete karşıt, “tüketim mekânı olarak şehir” aracılığıyla yükselecek olmasının göstergesi ve Türkiye’nin dünyadaki bu yönelişe katılmasının işaretidir. Tüm bu gelişmeler yeni iktisadi düzenin idari ve denetim işlevlerinin en verimli biçimde gerçekleştirilebilmesi için bir arada toplanması gerekliliğini doğurmuştur. Yeni küresel ilişkiler, dünya finans merkezlerinin iktisadi eğilim ve tüketiminin mekânı haline gelen “küresel şehirler” aracılığıyla üretilmektedir. 1980 sonrası, çeşitli ülkelerdeki yerel yönetim harcamalarının azaltılması, boş zaman etkinliklerinin özelleştirilmesinin teşvik edilmesi, yerel alanlardaki turizmin gelişimine önem verilmesi, insanlara yerel ikametden dolayı genel haklara sahip olmaları bakımından değil daha çok “hizmet tüketicileri” olarak yaklaşılması, kültür ve sanatın ekonomik gelişimin bir parçası haline dönüştürülmesi, bir alanın görselliğinin boş zaman etkinliği yapmaktan çok turizm için pazarlanabilir kılınması ve yerlerin pazarlanabilecek imajlara dönüştürülmesinin artan önemi, politik-yurttaşlıktan “tüketici-yurttaşlık” a ya da kamusal boş zamandan özel turizme yöneliş söz konusudur.¹¹ Bu değişim toplumsal yaşam üzerinde ulus-devletin veya resmi kurumların yerine sivil toplum kuruluşları, dernekler, vakıflar, dar cemaat ve toplulukların etkinliğine imkân vermiştir. İstanbul New York, Londra, Tokyo gibi dünya finans merkezlerinden olmasa bile bu yönde birtakım girişimlere ve bağlanmaya sahne olmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri bunun bir ayağıdır. Kentsel dönüşüm faaliyetlerinin, özel girişimciler ve devlet kaynaklı teşkilatların yanı sıra Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) gibi uluslararası oluşumlarca da desteklemesi, yeniden biçimlendirme ve “mutenalaştırma”nın yalnızca bizim yerel meselemiz değil, Avrupalı ve diğer ulus-üstü aktörleri de içine alan küreselleşme süreçleriyle yakından bağlantılı olduğunu gösterir.¹² Bu konuyla ilgili olarak Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, UNESCO, Birleşmiş Şehirler ve Yerel Hükümetler, Uluslararası Kardeş Şehirler gibi kurumların Batı-dışı ülkelere verdikleri yardım fonları/borçlar ile bu ülkelere gerçekte olumlu bir katkıda bulunmadıkları, girdikleri ülkenin ekonomisini, kültürü ve yaşam tarzını tahrip etmek ve sömürleştirilmek ile suçlandıkları da belirtilmektedir.¹³

11 John Urry, a.g.e., s. 298. Urry’nin Britanya’daki postmodernite ve Thatcherizmin üzerinden açıkladığı bu durumu 1980 sonrası tüm dünyada yaşanan genel bir değişim olarak görebiliriz.

12 Levent Soysal, a.g.e., s. 389-392.

13 Gökçe Kaçmaz, a.g.e., s. 39.

Fotoğraf 1: İstanbul Toptancılar Çarşısı (İSTOÇ) Ticaret Merkezi (soldaki gökdelen tarzı yüksek bina ve alt kısmındaki uzantısıyla İSTOÇ Saray, tek tip/tonozlu yapılar ise esnaf dükkanlarıdır)

Türkiye’deki küresel ilişkiler sistemi ve post-endüstriyel döneme geçiş sürecini, geleneksel üretim modellerinden uzaklaşıp küreselleşen piyasa ilişkilerine yaklaşan İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi ve camileri doğrudan örneklendirmektedir. Post-modern dünyada modern zıtlıklar ortadan kalkmıştır. Böylece İslamiyet ile küreselleşmenin uyumlu belli yönlerinden bahsetmek mümkün olmaktadır. Özellikle 1980 sonrası şehir dindarlığı ve yeni muhafazakârlaşmadan söz edilmesi tesadüf değildir. Önceki iki yazımızda kapitalizm-İslamiyet ilişkisi ve şehir dindarlığını ekonomik açıdan ayrıcalıklı kesiminin sivil yerleşim / özel konut yeri-sitesi üzerinden tartışmıştık.¹⁴ Bu yazıda İSTOÇ camileri aracılığıyla küresel piyasa ilişkilerinin yerelde aldığı biçimi, dinin küresel düzen içinde hem farklılaşmasını hem de uyumunu, küresel ilişkilere dayanak oluşturan iktisat, tüketim, ulaşım, turizm, kültür, ticaret ilişkileri içinde ele alarak, küre-muhafazakâr sivil konut yerleşim merkezi ile ticari işyeri yerleşim merkezi arasında da bir bütünlük oluşturmuş olaca-

¹⁴ Hülya Biçer, “Dinin Özelleşmesi ve Parçalanması: Yeşil Vadi Konakları Camii ve Sitesi Örneği”, *Sosyologca*, Sayı: 3, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012, s. 321-333; Hülya Biçer, “Yeni Şehir Dindarlığının Sınıf Farkına Dayalı Mekânsal Temsilleri: Yeşil Vadi Konakları Camii ve Sitesi”, *Sosyologca*, Sayı: 4, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012, s. 235-251.

ğız. İSTOÇ (İstanbul Toptancılar Çarşısı) Ticaret Merkezi, İstanbul'un Bağcılar ilçesinde TEM Otoyolu'na bağlanan O-3 kuzey yan yolunun kenarında bulunan, içerisinde İstanbul'un ticaret alanındaki 35 farklı sektörünü bir araya getiren ticaret sitesidir. İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi'nin Eminönü / Tahtakale'deki dükkanların, sokakların yetersiz koşulları ve imkânların zorluğu, bölgedeki trafik yoğunluğu gibi sorunlar nedeniyle esnafların bir araya gelip modern çalışma ortamı ve daha rahat çalışma koşulları yaratma arzusuyla kurulduğu ifade edilmektedir. 1979'dan itibaren Tahtakale'den taşınarak bu siteyi vücuda getiren küçük üreticiler 35 ayrı sektörde örgütlenmişlerdir.¹⁵ Bu ticaret merkezi sitesi 1980 sonrası gündeme gelip 1990'larda ivme kazanan orta sınıf tabanlı "*Müslüman burjuvazi*" olarak tanımlanan hareketin gelişimini somutlaştıran örneklerdendir. İSTOÇlular değerleri, anlayışları, yaptıkları ile belli bir temsiliyete sahiptir. İSTOÇ Ticaret Merkezi'nin ayrı bir yönetim binası, kadroları ve hiyerarşisi, kendisine bağlı aktif İSTOÇ Ticaret Merkezi Okullarını ve Camilerini Yaptırma ve Yaşatma Derneği, İSTOÇ İş Adamları Derneği gibi birimleri bulunmaktadır. Sitede yer alan esnaf grupları derneklere yardımda bulunması için teşvik edilmektedirler. Derneklere yapılan yardım ve bağışlarla İSTOÇ adına birtakım kurumlar tesis edilmekte ve çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. 2009 yılında İSTOÇ Okul Yaptırma ve Eğitime Katkı Derneği tarafından Bağcılar İSTOÇ İlköğretim Okulu yaptırılmıştır. İSTOÇ içinde teknik lise de yaptırılmak istenmektedir. İSTOÇ yalnızca esnafları ve dükkanlarını bir araya getiren bir ticaret merkezi olmamış, küreselleşme eğilimine bağlanma yönünde çeşitli sektörleri içine alan, başlı başına dünya görüşünü de kapsayan bir kurumsallaşma içerisine girmiştir. 2009'da İSTOÇ Oto ve Ticaret Merkezi açılmıştır. Açılışı 2012 yılında yapılan İSTOÇ Yeni Camii de İSTOÇ Cami Yaptırma Derneği tarafından finanse edilmiştir. Site yönetimi sosyal sorumluluk anlayışı içerisinde ramazan ayında Bağcılar halkına yönelik iftarlar düzenlemiştir.¹⁶ Halen inşaat halinde bulunan ve henüz tamamlanmamış gökdelen ve uzantısı olan bina "*İSTOÇ Saray*" ise otel ve alışveriş merkezi olarak tasarlanmıştır. Tüm yapı ve birimleri (İSTOÇ yönetim binası, plazalar, İSTOÇ Oto ve Ticaret Merkezi, İSTOÇ Saray AVM ve Otel, İSTOÇ Sağlık Ocağı, İSTOÇ Eczanesi, İSTOÇ PTT, banka şubesi, taksi, noter, güvenlik Amirliği, yapım aşamasında olan metro), yönetim kadroları, üye ve dernekleriyle kendi sınıfını temsil eden İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi'nin içerisinde 2 adet cami bulunmaktadır. İSTOÇ Ticaret Merkezi başlangıçta sınırlı sayıda esnafı bir araya getirme amacından giderek uzaklaşarak daha geniş küresel ilişkiler içinde tüketim-alışveriş ve temsilciliklerin bir araya geldiği ve bütünleştiği küresel ilişkileri temsil eden bir yerleşme haline gelmiştir.

¹⁵ (Çevrimiçi) <http://www.istoc.com.tr/hakkimizda.php#>, 08.10.2012.

¹⁶ Burada yer alan veriler (tarihler, kurum ve dernek isimleri, etkinlikler) İSTOÇ'un kendi haber ve yayın organı olan *İSTOÇ Hayat Dergisi*'nden alınmıştır.

Fotoğraf 2: Aynalı/lüks İSTOÇ Ticaret Merkezi plazaları ve tek tiptonozlu esnaf binaları

İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi, küresel ilişkilere bağlanmayı belirten kendi başına bir odak ve mimari yapılaşma olmasına rağmen bununla yetinilmemiş, siteyi işaretleyen iki büyük cami yapı kompleksiyle bütünleştirilmiştir. Bu siteyi oluşturan her yapı birimi birbirlerini bütünleyen ve belirleyen farklı unsurlar olarak ele alınmalıdır. Küresel ilişkiler çerçevesinde dikkate alınması gereken başka bir husus İSTOÇ'un coğrafi konumudur. İSTOÇ belli bir mimari kimliğin belirticisi olmakla birlikte gerçek anlamını TEM Otoyolu'nun yanı başında bulunması, yolu nitelemesi ve tanımlaması, havaalanına yakınlığı, sitenin TEM Otoyolu üzerinde kalan kısmında inşaat halindeki otel ve AVM'si, Oto-Ticaret Merkezi, büyük lüks plazaları gibi küreselleşmenin de özelliği olarak gösterilen daha bütünsel çerçeve içinde bulmaktadır. Başka bir deyişle, İSTOÇ Ticaret Merkezi ve camileri küreselleşme eğiliminin ve farklılaşmaya dayalı yeni muhafazakâr kimliğin ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Mimari tasarımlar, tek başlarına değil çevreleriyle birlikte değerlendirilirler. Bir yapı veya yapı topluluğu bulunduğu bölgenin toplumsal özellikleri ve temsil ettiği dünya görüşüyle birlikte bir kimliğin niteleyicisi olmaktadır. Bu sebeple İSTOÇ da mekân-çevre-mimari yapı ilişkisi bağlamında değerlendirilmelidir.

Fotoğraf 3 / 4: İSTOÇ Ticaret Merkezi Yönetim Binası (solda), İSTOÇ Oto-Ticaret Merkezi ve önündeki lüks plazalar "Kiralık VIP Ofisler" brandasıyla (sağda)

İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi ve camilerinin belli bir oluşum süreci vardır. Başlangıçta, şehrin en işlek ve canlı yerlerinden biri olan Tahtakale'deki üretim merkezinden kopup Bağcılar'da kurulan ticaret sitesine yerleşmenin sebebi bireysel tercihlermiş gibi anlaşılabilir. Türkiye'de ortaya çıkan yeni muhafazakâr kesimin küreselleşmeyle bütünleşme çabası ve serbest piyasanın kurallarına uygun yeni atılımlar gerçekleştirme ihtiyacı bu siteyi ortaya çıkarmıştır. Bir dönem öne çıkarılan "sanayi sitesi" anlayışı yerine daha başlangıçta "ticaret merkezi" olarak oluşturulmuştur. Bu durum yeni imkânlarla uyumlu yeni bir biçimlenme ve dayanak yaratma çabasını gösterir. Batı kaynaklı küresel düzen kendi piyasa koşullarını ülkelere ithal ederek kendi sunduğu yaşam tarzlarına sadık kalmayı mutlak hale getirmiştir. Uluslararası holdingler, firmalar, markalar ile dünya hem tekipleşmeye hem de toplumsal kimlik bölünmeleri/çözümlerine maruz kalmaktadır. İSTOÇ Ticaret Merkezi'ndeki dükkanların ürün yelpazesine bakıldığında küreselleşmenin etki boyutu açıkça görülmektedir. Buradaki mağazaların bir kısmı uluslararası firmaların bayiliğini almaya başlamıştır bile. Kayıtlı 1126¹⁷ firması bulunan sitede, firmalar yerli olsa bile satılan ürünler küresel şirketler ve ilişkiler zincirinin ürünleridir. Bu etki giderek artmaktadır, küresel piyasa sistemi bunu istemektedir. Sitede, yolun kenarına yapılmakta olan alışveriş merkezi bile bu öngöründe bulunmayı olanaklı kılmaktadır. Dünya piyasalarında küresel şirketler nüfuzunu arttırdıkça yerel üretimler birer birer piyasadan çekilmektedir/dışlanmaktadır. Ya da yeterli gücü varsa (yoksa uluslararası şirketlerle ortaklıklar kurma/şirketinin bir kısmını yabancılara satma yoluyla) kendisi küresel bir marka haline gelerek ayakta kalabilmektedir. Üretimden zorunlu olarak çekilen dar sermayeli yerli firmalar ise küresel şirketlerin ürettiği ürünleri alıp satma işinin mecburi talipleri haline gelmektedirler. İSTOÇ'ta ambalaj, av ve balıkçılık malzemeleri, aydınlatma-elektrik, bilgisayar, bijuteri, çiçek-yapay çiçek, elektrikli ev aletleri, elektronik, emlak, gıda, hediyelik eşya, hırdavat, inşaat, kırtasiye,

¹⁷ (Çevrimiçi) <http://www.istoc.com/default.asp?sf=tumfirmalar>, 07.12.2012.

kimya malzemeleri, kozmetik, lüks hırdavat, matbaa, mutfak eşyaları, oyuncak, plastik, promosyon, raf sistemleri, sepet, tekstil, temizlik, züccaciye gibi sektörler bulunmaktadır. Bu başlıklar altında 1126 firmayla hizmet sunulmaktadır. Firmalar kendi ürettiği malların yanında küresel markaları da satmaktadırlar. Özellikle bilgisayar, elektrik-elektronik gibi sektörlerde dünya piyasasını hegemonyasına almış belli başlı markalar söz konusu olduğu için bu durum kaçınılmazdır. Esasında Tahtakale’de de durum pek farklı değildir. Bundan 25-30 yıl önce ağırlıklı olarak kendi ürettikleri malları satan küçük üreticiler, günümüzde çeşitli ülkelerden gelen ürünleri piyasaya sunmaktadırlar. Ucuz emek gücüyle, yüksek “verim” elde ederek ortaya çıkan ürünleri piyasaya sürmenin temel düstur olduğu küresel piyasa ekonomisinde üretimin niteliği değişmiştir. Üretim tak-çıkâr-birleştîr-yapıştır anlayışına dayalı “sanal üretim”e dönüşmüştür. Ülkeler arasındaki sınırların kalktığı, üretime tüm ülkelerin katıldığı görüşleri öne çıkarılarak küreselleşme savunulmaya çalışılacaktır. Bu durumda, başta Uzakdoğu ülkelerinde “çok emek-az güvence” ilkesine dayalı uluslararası firmalarda yaşanan insanlık dramları¹⁸ (iş hastalıkları, intiharlar, ruhsal ve bedensel hastalıklar, psikolojik baskı, uzun çalışma saatleri, sosyal güvencesizlik vb.) ve bunların toplumda yarattığı bunalımlar muğlak kalacaktır. Küresel dünya düzenine katılmayanlar, önce marjinalleşip daha sonra yok olmaktadır. Bu durumda, mağazalarına her geçen gün yenisini ekleyen küresel markalar sermayesini arttırırken dar sermayeli firmalar piyasada rekabet edemez haldedir. Günümüzde küresel olan ya da küreselleşmeye uyum sağlayan güçlüdür, diğerlerinin yeni piyasa ekonomisinde hiçbir güvenceleri yoktur. Bunu “fark eden”lerin bir kısmı sisteme uyum sağlama yoluna gitmektedir.

Fotoğraf 5 / 6: TEM Otoyolu üzerindeki İSTOÇ plazalarından (“Kiralık VIP Ofisler”den) biri (solda), İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi’ndeki kütleli, dev aynalı bina (sağda)

¹⁸ 1974’te Çin’de kurulan, 2010’da Türkiye’de de açılan ve Amerika, Asya ve Avrupa’nın pek çok ülkesinde çok sayıda birime sahip çok uluslu/uluslararası fabrika Foxconn, kötü çalışma koşulları, işçi intiharları vs. gibi olumsuzluklarla sık gündeme gelmektedir.

1980'lerden günümüze Türkiye'deki siyaset değişiminin nedenlerini anlamak için dünya konjonktürüne veya aynı dönemlerde İngiltere ve ABD'deki politikalara bakmak faydalı olacaktır. İngiltere'de 1979-1990 yılları arası dönem Margaret Thatcher'ın başkanlığında liberal/muhafazakâr (neoliberal) siyaset hüküm sürmektedir. ABD'de de benzer bir durum söz konusudur. 1981 seçimleriyle Jimmy Carter dönemi (1977-1981) sona erecek Ronald Reagan'ın serbest piyasa ekonomisini destekleyen neoliberal politikalarıyla sadece ABD için değil tüm dünya için yepyeni bir dönem başlayacaktır. Bu dönemde ABD ve Avrupa ülkelerindeki siyasetin tek tipleşmesinin diğer ülkeleri egemenliğine altına alması uzun sürmeyecektir. Sistem dışı/uyumsuz görünen politikaların bertaraf edilerek "düzene uyumlu kılınması" öncelikle Ortadoğu'dan başlamıştır. Modern veya geleneksel modeller terk edilmiştir. Ama her iki anlayışın da bir arada bulunabildiği postmodern dünya düzeni tesis edilmiştir. Yeni anlayışta aynı anda hem liberal hem de muhafazakâr olmak mümkündür. Küre-muhafazakârlıkta ekonomide liberal (neoliberal) politikalar hakimdir. Serbest piyasa ekonomisinin düsturuyla kamu yatırımları giderek özelleştirilmektedir. Yabancı sermayeli veya uluslararası ticaret ortaklıkları gündeme gelmektedir. Yeni postmodern siyasetin muhafazakâr yönü, serbest piyasa ilkelerine bağlı ekonomik kalkınmaya dayalı küresel dünya düzeninin alternatif siyasetlere izin vermemesidir. Bu yeni muhafazakârlığın ortaya çıkmasında geleneksel ilişkilerin değişmesiyle dayanaksız kalan kesimler de küreselleşmeye tutunarak varlıklarını muhafaza etme çabası içinde küre-muhafazakârlığın uzantısı haline gelmektedirler. Bu dönemde Türkiye'de de esen neoliberal rüzgarın asıl dönüştürücü etkisi Batı sempatizanı üst/elit sınıflardan ziyade orta sınıfta hissedilecektir. Bu döneme kadar etkinlikleri pek fark edilmeyen orta sınıf girişimcileri kapitalist ilişkiler içerisinde yuvalanarak piyasa ilişkilerinin aktörleri olmaya başlamışlardır. Özal hükümetinin neoliberal politikalarının yarattığı havanın koşullarından doğan yeni kapitalist orta sınıf, Türkiye'nin kendisini küresel dünya düzenine kapırmasının başlangıcı sayılabilir. Üretim ve ticaret mekanizmasında yeni bir aktör haline gelen İslami burjuva sınıfı, kendi ekonomik örgütlenmesini oluşturmak üzere dernekleşme yoluna gitmiştir. Laik burjuva sınıfınının 1970'lerde örgütlenen Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'ne (TÜSİAD) karşılık, 1990'da tabanını İslami kapitalist sınıftan alan ve İslami değerlerin vurgusuyla yola çıkan Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) ve yine 1990 sonrası kurulan Anadolu'nun çeşitli şehirlerindeki girişimcilerden müteşekkil Sanayici ve İşadamları Derneği (SİAD) kurulmuştur. Bu sırada, yeni piyasa koşullarında ortaya çıkan MÜSİAD ve SİAD'ın karşısındaki TÜSİAD da ekonomi anlayışında değişime gitmiş, kendisini küresel piyasayla uyumlandırmıştır. Geçmişte 1961 Anayasası'nı aşırı demokratik bulan ve 1980 askeri darbesini destekleyen TÜSİAD, 1970'lerdeki ulus-devlet temelli ulusal ikameci ekonomi politikasının üzerine sünger çekecek ve 1990'larda medeni hakların korunması ve liberalleşme-

nin savunulmasından söz edecektir.¹⁹ TÜSİAD ve MÜSİAD'dan daha zayıf kalan SİAD, Gaziantep, Konya, Denizli, Çorum, Kayseri, Eskişehir gibi Anadolu şehirlerindeki ekonomik modernleşmenin farklı bir temsilcisi olarak küresel piyasaya uyum göstermiştir. Anadolu girişimcilerden oluşan bu birliğin elde ettiği başarı zaman içerisinde "Anadolu Kaplanları" olarak anılmalarına yol açmıştır. Her üç oluşumda benzerlikler ve farklılıklar vardır. Laik TÜSİAD ve İslami değerleri temel alan MÜSİAD'ın karşısında kimliğin tek kaynağının İslami değerler olmadığını, aile bağları, gelenekler vs. aracılığıyla güçlü bütünlüğün üretildiği ölçüde ekonomik hayatta başarı elde edilebileceğini savunan SİAD vardır.²⁰ Kurumsal yapısı, ideolojik farklılıkları ve sahip olduğu üyelerinin sınıfsal niteliklerinin başkalarına rağmen her üç dernek de ABD eksenli küresel düzenin Türkiye'de ikame edilmesinin ifadeleridir. İSTOÇ Ticaret Merkezi ile MÜSİAD tabanını aynı kesimden almaktadır. 1980'lerin liberal ve muhafazakâr siyasetini bir araya getirip dünyaya ithal eden Batı, yarattığı yeni ekonomi modeliyle piyasa ilişkilerini ulusaldan küresele çekmiştir. MÜSİAD, İslami söylemin güven ve dayanışma ilişkileri yaratması bakımından, küresel piyasa ilişkilerine en fazla uyan sistem olduğunu düşünmektedir.²¹ Batı hegemonik ilişkileri içerisinde elde edilecek küresel "uyum" ekonominin dünya pazarıyla ilişkiye girmesiyle sınırlı kalmayacak, toplumda kimlik düzeyinde de yeni dayanak oluşturacaktır. Türkiye'deki bu özgün değişme, Ortadoğu'da İslamcı hareketin çarşı esnafına dayalı toplumsal tabanından farklılaşarak ulus-devlete karşı biçimde küresel ilişkilere nasıl (din temelli) bağlandığını da açıklayacaktır.

Fotoğraf 7 / 8: Alışveriş merkezi ve otel olarak tasarlanan inşaat halindeki İSTOÇ Saray (gökdelene bina), İSTOÇ Camii, esnafın dükkanları (alt kısımda, tek tonozlu yapılar) ve İSTOÇ'un içerisindeki lüks işyeri binalarından biri ile birlikte İSTOÇ Ticaret Merkezi'nden bir görünüm (solda), İSTOÇ Yeni Camii, küçük üreticilerin iş yerleri, dev plazalar ile İSTOÇ Çevreyolu'ndan bir görünüm (sağda)

¹⁹ Ergun Özbudun, Fuat Keyman, "Türkiye'de Kültürel Küreselleşme: Aktörler, Söylemler, Stratejiler", *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik*, Çev. Ayla Ortaç, Ed. Peter L. Berger, Samuel P. Huntington, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003, s. 311.

²⁰ Ergun Özbudun, Fuat Keyman, a.g.e., s. 318-319.

²¹ Ergun Özbudun, Fuat Keyman, a.g.e., s. 315.

ABD dünya egemenlik sistemi, küreselleşme kisvesi altında Batı-dışı toplumlar üzerinde yeni kimlik politikaları, melezlikler, eklektiklikler, parçalanmışlıklara neden olmuştur. ABD'nin siyaseti Batı-dışı toplumlara savunabilecekleri/sahip çıkabilecekleri bir öneri getirmemektedir. Bu yüzden küreselleşme “yerel kimlikler” ve “gündelik yaşam tarzı düzeyinde bir özgürleşme” olarak tanıtılmıştır. Özgürlük anlayışı gerçekte Batı önderliği ve hegemonyası altında, Batı düzenine bağlı kalmayı taahhüt etmektedir.²² Siyaset dışındaki alanlarda serbestliğe izin verilmektedir. Küreselleşmeyi idealleştiren/biricikleştiren bu siyaset, Batı-dışı toplumlarda kimlik düzeyinde birtakım değişikliklere yol açmıştır. Dikte edilen küresel ilişkilerin kimliklere dayalı politikası yeni etnik ve dini farklılaşmaları ve uyumu birlikte getirmektedir. Siyaset düzeyinde bağlı kalınan Batı egemenlik sistemine yerel unsurlar eklenmektedir. Literatürde “küre-yerelleşme” olarak ifade bulmuş yeni olgu, postmodern kimlik örüntülerini karşımıza çıkarmaktadır. Bu açıdan İSTOÇ Ticaret Merkezi'nin camileri küresel ilişkiler ortamında hayat bulan küresel düzene uyum ve farklılaşmayı temsil edecektir. Site içerisinde bulunan iki cami küreselleşmenin kimlik düzeyindeki (din üzerindeki) etkisini gündeme getirmektedir. İSTOÇ, TEM Otoyolu üzerinde 1996'da ibadete açılan klasik Osmanlı mimarisinin kopyası ilk camisiyle (*İSTOÇ Camii*) geçmişle dayanaksız bir bağlantı kurma çabasını ifade ederken, İSTOÇ Çevreyolu tarafında 2012'de açılan postmodern mimari tasarımın ürünü ikinci camisi (*İSTOÇ Yeni Camii*)²³ ile şimdiye yönelik olarak küresel ilişkilere bağlanma çabasını bir ayrıcalık olacak biçimde göstermektedir. İkisi birlikte ise İslamiyet içinde birbirine ters veya karşıt biçimde bile olsa belli bir süreklilik, gelişmelere ayak uydurma çabasının ifadesi olacaktır. İSTOÇ'un camileri, sitedeki küreselleşmenin sembol yapıları (AVM, otel, plazalar, oto-ticaret merkezi vb.) ile küresel düzene uyumlu bir birliktelik içerisinde gündeme gelerek küreselleşme ile İslamiyet arasındaki ilişkiyi belirtmenin yanı sıra bir kimlik unsuru olarak İslamiyet'e yaptığı vurguyla küresel düzen içerisindeki uyumlu bir farklılaşmanın (Batı kimliği almadan, Batı'ya eklenmenin, Batı'ya entegrasyonun) örneği olmaktadır.²⁴

²² Ertan Eğribel, “XIX. Yüzyıldan Günümüze Batı Dünya Egemenliği ve Geçirdiği Değişikliklerin Günümüzde Geldiği Yer: Küresel İmparatorluk Örgütlenmesinin Dayanakları Olarak Devlete Karşı Sivil Toplum, Şehir Odaklı Yerelleşme/Taşralaşma, Temsilin Belirsizleşmesi ve Yeni Muhafazakârlık”, *Sosyologca*, Sayı: 2, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2011, s. 25.

²³ İSTOÇ Yeni Camii, bir başka yazımızda ele aldığımız Şakirin Camii ile aynı (postmodern) mimari tasarıma sahiptir. Her iki caminin dış tasarımını mimar Hüsrev Tayla yapmıştır. Şakirin Camii'nde sonradan farklı unsurlar da devreye girmiştir. Şakirin Camii'ni gündeme getirdiğimiz çalışma için bkz. Hülya Biçer, “Günümüz Cami Mimarisinde Geleneğin Belirsizleşmesi ve Eklektisizm: Postmodern Cami Anlayışı Olarak Üsküdar Şakirin Camii Örneği”, *Sosyologca*, Sayı: 1, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2011, s. 289-302.

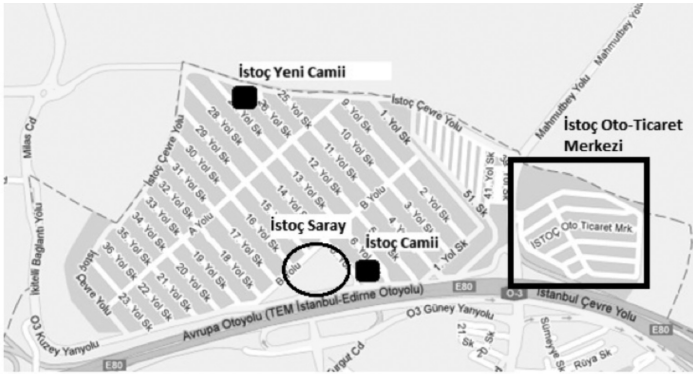
²⁴ Bu konuyu bir başka çalışmamızda açacağız.

Fotoğraf 9 / 10: İSTOÇ Yeni Camii (solda), İSTOÇ Camii ile ön cepheleri reklam ve ilanların istilası altındaki işyerleri (sağda)

Küresel dünya düzeninde modern ulus-devlet yapılanmasına karşıt küresel şehirlerin dayanağını finans, teknoloji, kültür, iletişim, ulaşım, turizm, sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında işletme, halkla ilişkiler, pazarlama, turizmci, reklamcılığın en popüler ve tercih edilen meslekler haline gelmesi de doğrudan doğruya dünya konjonktürü / küresel düzelenle ilintilidir. Post-endüstriyel aşamada bulunduğumuz bu dönemde sanayi, fabrikalar, üretim değil, tüketim teşvikleri önemli hale gelmiştir. Bu nedenle İSTOÇ'ta satılan ürünlerin küresel düzenin düsturuna uygun olarak teşhir edilmesi, reklamının yapılması gerekmektedir. Sitede yer alan esnaf dükkanlarının dış cepheleeri, sitenin içi ve çevresi reklam afişleri ve tabelalarının istilası altındadır. Öyle ki kimi binaların pencereleri bütünüyle bu reklamlarla kaplanmıştır. Buradaki firmaların ürünleri internet üzerinden teşhir edilmeye ve satılmaya başlanmıştır. İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi coğrafi konumu, inşaatı devam eden AVM ve oteli, oto-ticaret merkezi, yönetim binası, "VIP ofisler"i barındıran plazalarıyla küreselleşmenin sembol yapılarını kendinde toplamaktadır. İSTOÇ yapı kompleksindeki İSTOÇ Saray'ın AVM'si de tüketim teşvikini simgeleyerek küresel / kapitalist düzene hizmet edecektir. Otel ise küreselleşmenin hizmet / turizm alanlarına ağırlık veren anlayışını nitelemektedir. Yapımı tamamlandığında muhtemelen çeşitli iş ilişkileri yoluyla buraya gelen uluslararası ortakların ve misafirlerin konaklaması amacıyla küresel ilişkilerle bağlantılı olarak kullanılacaktır. Küreselleşmenin dayanakları olarak İSTOÇ'un kara-hava-demiryolu ulaşım ağı bağlantıları stratejik bir anlama sahiptir. Postmodern dünyanın küresel (ya da buna talip) şehirlerinde üretimde / tüketimde hız ve zaman en önemli faktörlerdendir. Bu aşamada ulaşım önemli bir unsurdur. Hava yolu ulaşımı küresel şehirlerdeki iktisadi kalkınmanın temel ayaklarından. Gelişmiş hava yolu ulaşımına ve hizmetlerine sahip ülkelerde yereli küresele bağlamak, dolayısıyla uzun mesafeleri kısaltarak farklı şehirlerde yaşa-

yanları bir araya getirmek uluslararası iş anlaşmaları, yatırım ortaklıklarını mümkün kılmaktadır.²⁵ Bu sebeple İSTOÇ'un Yeşilköy Hava Alanı'na yakın olması, karayolu ulaşımı bakımından ana arterlerin kesişme noktasında bulunması ve bu site güzergahında yapılmakta olan metro inşaatı/İSTOÇ metro durağı küreselleşme bağlamında bir anlam ifade eder. Küresel şehir olma yolunda karayolu ulaşımı ve otomobil eskisinden farklı bir önem kazanmıştır. Uluslararası sermaye ve yatırımlar şehirde gelişmiş ulaşım ağlarına ihtiyaç duymaktadırlar. İSTOÇ'un TEM Otoyolu üzerinde bulunması bu nedenle anlamlıdır. Günümüzde otomobilin şehir yaşamını "kolaylaştırması", zor ve uzun yolları birleştirilmesi vurgusuyla üstün özellikli lüks otomobiller reklam edilmektedir. Bu durumun İSTOÇ açısından farklı yönleri vardır. Otomobil sanayisinde Avrupa ülkeleri ve belli ülkelerin diğerlerine açık ara üstünlüğü bulunmaktadır. İSTOÇ Sitesi'nin oldukça geniş bir alana yayılan TEM Otoyolu üzerindeki "oto-ticaret merkezi" üretim anlamında bir vurguya sahip olmayacağına göre küresel düzenin tüketime dayalı telkinlerini, pazarlama kışkırtıcılığını ifade eder. İSTOÇ Ticaret Merkezi örgütlenmesindeki lüks otomobil satışının bundan (küresel ilişki bağlantılarını yansıtmaktan) başka bir anlamı yoktur. Gökdelenler, iş kuleleri, plazalar, lüks yönetim binaları kapitalist düzenin ikonlarıdır. İSTOÇ'un yönetim binası ve çevresindeki plazalar da aynı iktisadi anlayışın mamulleridir. Bu sitedeki yapı kompleksinin tüm unsurlarının inşaatı tamamlanıp hizmete sunulduğunda küresel ilişkilerin/piyasa koşullarının kök salması için gerekli aparatlar sağlanmış olacaktır.

İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi Haritası: TEM Otoyolu'na yakın olan İSTOÇ Camii, İSTOÇ Saray (AVM ve Otel), İSTOÇ Oto-Ticaret Merkezi ve İSTOÇ Çevreyolu üzerindeki İSTOÇ Yeni Camii

ABD eksenli küre-muhafazakârlaşma, mevcut egemenlik ilişkilerini doğrulayacak biçimde Batı-dışı toplumları da kapsamakta ve çeşitli biçimlerde belirlemektedir. Dev-

²⁵ Gökçe Kaçmaz, a.g.e., s. 71.

let, tarih ve toplum merkezli milliyetçilik ve din anlayışına dayalı modern-muhafazakârlıktan farklı olarak, onun yerine şehir ve sivil toplum örgütlerine dayalı eklektik, yama yeni bir muhafazakârlaşmayı gündeme getirmektedir.²⁶ Gelinek noktada toplumların kaderi, bu düzene uymak ya da marjinalleşerek saf dışı kalmak seçenekleriyle özetlenebilir. Geçmişte Batı dünya egemenlik sistemine eklenme sanayi üretimine katılma, sanayi şehri yaratma biçiminde tanıtılırken, günümüzde yerel kimliklerle “uyumlu” küresel piyasa ekonomisine bağlı entegrasyondan bahsedilecektir. 1980’den itibaren geliştirilerek 1990’larla ivme kazanan anlayışta tüketim ön plandadır. Başlangıçta dini inançlar ise modernlik yolunda bir adım ifade etmediği için vurgulanmamıştır. Bugünse Batı-dışı toplumların mevcut küresel düzene uyumlarının sağlanması ekonomi alanıyla sınırlı kalmamıştır. Küresel dünya düzeni toplumların üretim biçimlerinin yanında yeme içme biçimleri, yaşam tarzları, eğlence ve zaman geçirme alışkanlıkları, kültürel faaliyetleri, dini ve sosyal ihtiyaçlarını da belirleyen geniş bir yelpazede etki alanına ulaşmıştır. Dünyadaki küresel düzenin mutlaklaştırılmasına bağlı olarak Türkiye’de de küreselleşmenin belli somut etkilerinden bahsetmek mümkündür. İSTOÇ Ticaret Merkezi Sitesi, şehrin ana arterlerinden TEM Otoyolu’nun kenarında bulunması ve AVM, otel, oto-ticaret merkezi eklentileriyle küreselleşmeyi nitelerken, sitenin camileri yerel, içe dönük muhafazakâr değerleri vurgulayarak dünyada egemen eğilimi doğrulamakta, bir bütün olarak mevcut dünya düzenine uyumlu küre-muhafazakâr bir kimliği temsil etmektedir.

Kaynakça

- Aytaç, Ömer, “Moderniteden Postmoderniteye Değişen Mekân Anlayışları”, *Sosyoloji Yıllığı 15: Sosyoloji ve Coğrafya*, Ed. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayıncılık, 2006, s. 897-913.
- Bauman, Zygmunt, *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Biçer, Hülya, “Dinin Özelleşmesi ve Parçalanması: Yeşil Vadi Konakları Camii ve Sitesi Örneği”, *Sosyologca*, Sayı: 3, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012, s. 321-333.
- Biçer, Hülya, “Günümüz Cami Mimarisinde Geleneğin Belirsizleşmesi ve Eklektisizm: Postmodern Cami Anlayışı Olarak Üsküdar Şakirin Camii Örneği”, *Sosyologca*, Sayı: 1, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2011, s. 289-302.
- Biçer, Hülya. “Yeni Şehir Dindarlığının Sınıf Farkına Dayalı Mekânsal Temsilleri: Yeşil Vadi Konakları Camii ve Sitesi”, *Sosyologca*, Sayı: 4, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012, s. 235-251.
- Eğribel, Ertan, “XIX. Yüzyıldan Günümüze Batı Dünya Egemenliği ve Geçirdiği Değişikliklerin Günümüzde Geldiği Yer: Küresel İmparatorluk Örgütlenmesinin Dayanakları Olarak Devlete Karşı Sivil Toplum, Şehir Odaklı Yerleşme / Taşralaşma, Temsilin Belirsizleşmesi ve Yeni Muhafazakârlık”, *Sosyologca*, Sayı: 2, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2011, s. 21-29.
- Eğribel, Ertan, “Türkiye’nin Toplumsal Yapısı-Ders Notları”, Yayınlanmamış.
- Kaçmaz, Gökçe, “Küreyerleşme ve Şehir Tartışmaları: İstanbul Örneği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, 2010.

²⁶ Ertan Eğribel, “Türkiye’nin Toplumsal Yapısı-Ders Notları”, Yayınlanmamış.

- Keyder, Çağlar. "Arka Plan", *İstanbul: Küresel İle Yerel Arasında*, İstanbul, Metis Yayınları, 2009, s. 9-40.
- Köksal, Gül, "Endüstri Mirasının Çok Boyutlu Anlamı Üzerinden İstanbul'un Endüstri Mirası ve Geleceği", *Ex-Change İstanbul-Marseille: Endüstri Mirasını Görünüür ve Anlaşılır Kılmak=Industrial Architectural Heritage Developing Awareness and Visibility*, ÇEKÜL Vakfı, t.y., s. 66-79.
- Özbudun, Ergun; Keyman, Fuat. "Türkiye'de Kültürel Küreselleşme: Aktörler, Söylemler, Stratejiler", *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik*, Çev. Ayla Ortaç, Ed. Peter L. Berger, Samuel P. Huntington, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003, s. 303-326.
- Soysal, Levent, "Kentın Geleceği / Gelecekleri: Yeni Yüzyıla Uyumlu İstanbul", *İstanbul Nereye?: Küresel Kent, Kültür, Avrupa*, Haz. Deniz Göktürk v.d., İstanbul, Metis Yayınları, 2011, s. 380-400.
- (Çevrimiçi) *The Urban Elite: The A.T. Kearney Global Cities Index 2010*, <http://www.atkearney.com/documents/10192/efd4176a-09dd-4ed4-b030-9d94ecc17e8b>, 17.10.2012.
- Urry, John, *Mekânları Tüketmek*, Çev. Rahmi G. Ögdül, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.
- (Çevrimiçi) <http://www.istoc.com/default.asp?sf=tumfirmalar>, 07.12.2012.
- (Çevrimiçi) <http://www.istoc.com.tr/hakkimizda.php#>, 08.10.2012.